

Hoeveel stilte kun je aan?

Julie Phillips – 20/03/10, 00:00

Tot haar vijftigste voerde de Britse schrijfster Sara Maitland een druk leven, met man, kinderen en baan. Toen raakte ze gegrepen door de stilte. Ze zonderde zich af op een Schots eiland en ging na wat alleen-zijn met een mens kan doen.

In de natte, late herfst huurde Maitland een huisje op het Schotse Isle of Skye en bracht daar veertig dagen en veertig nachten door. In de natte, late herfst huurde Maitland een huisje op het Schotse Isle of Skye en bracht daar veertig dagen en veertig nachten door. Sara Maitland is geen geitenwollensokkentype. Ze verbouwt haar eigen groenten niet, ze breit niet, ze zou niet zonder centrale verwarming kunnen. Ze rookt. Tot haar vijftigste heeft ze altijd veel gepraat, eerst als kind in een groot en druk gezin, later als schrijfster, programmamaakster en activiste in Londen. Niet iemand van wie je kluizenaarsneigingen verwacht.

Maar voor Maitland is afzondering geen ontsnapping aan de hectiek van het moderne leven, zoals ze in haar erudiete en onderhoudende 'Stilte als antwoord' uitlegt. Het is een avontuur, een uitdaging: hoe ver kan ze gaan? Ze was niet zozeer op zoek naar rust en regelmaat als wel naar „die met ontzag vervulde respons op bepaalde fenomenen van de 'natuurlijke' wereld waarbij woorden, en zelfs normale emotionele reacties tekortschieten, of liever gezegd afbreuk doen aan de ervaring en waar een stilte is die krachtig, rauw en in wezen onmenselijk is. [] Ik

ontdekte een verlangen in mezelf naar het sublieme.”

Maitland (1950) is een bekende Britse schrijfster van romans en korte verhalen; daarnaast heeft ze gepubliceerd over de jaren zestig en feministische theologie. Ze groeide op in Londen en Schotland als kind van welgestelde ouders. Ze studeerde in Oxford, waar medestudent Bill Clinton, de latere president, haar in aanraking bracht met het feminisme toen hij haar meenam naar een lezing van Germaine Greer. Ze trouwde op haar 22ste met een anglicaanse dominee en kreeg twee kinderen.

Begin jaren negentig veranderde haar leven. De kinderen gingen het huis uit, haar huwelijk liep stuk. Het schrijven ging haar steeds moeilijker af. Ze verhuisde van Londen naar het platteland; bovendien bekeerde ze zich tot het katholicisme. Voor het eerst van haar leven woonde ze alleen, en geleidelijk aan verdiepte ze zich steeds meer in het gebed. Ze begon met een soort contemplatieve meditatie die ze zag als een manier om de geest leeg te maken van zelfzuchtige zorgen in een poging te komen tot de essentie. Ze voelde dat stilte haar hielp om de dingen te zien zoals ze werkelijk waren.

Alleen-zijn bleek zo’n openbaring dat ze nieuwsgierig werd naar wat er zou gebeuren als ze actief de stilte zou zoeken: als ze nog minder tijd zou doorbrengen onder de mensen en als ze de telefoon en het internet eruit zou trekken (in elk geval een dag of twee per week). Een vriendin speelde advocaat van de duivel en schreef haar: „Stilte is de plek van de dood, van het niets. [] Alle stilte wacht om te worden doorbroken.” Maar Maitlands ervaring met stilte was helemaal niet negatief. Zij vond juist ‘een soort stilte van hart en hoofd die geen leemte is maar een waardevolle ruimte’.

Ze besloot te proberen of ze een langere periode in haar eentje kon zijn. In de natte, late herfst huurde ze een huisje op het Schotse Isle of Skye en bracht daar veertig dagen en veertig nachten door. Ze wandelde veel, las en schreef, en luisterde naar de stilte. Haar zintuigen namen alles intensiever waar, haar emoties werden sterker. Ze meende mensen te horen zingen in het geloei van de wind. Soms ervoer ze innerlijke rust, soms zat ze zo dicht bij haar emotionele grenzen dat ze een ‘enerverend gevoel van gevaar’ kreeg.

Later had ze een onvrijwillige ervaring met stilte toen bij een storm de telefoondraden braken en ze tien dagen ingesneeuwd zat. Ze werd

behoorlijk wanhopig, en niet alleen omdat haar sigaretten bijna op waren: „De stilte holde mij uit en liet mij leeg en naakt achter.” Maitland wijdt een heel hoofdstuk aan de negatieve effecten van afzondering, die in extreme gevallen kan leiden tot psychoses of zelfmoord. Ze herinnert ons eraan dat gedwongen isolatie ook wordt gebruikt als foltermethode.

Het grootste deel van het boek gaat niet over haarzelf; het is een boeiende verkenning van wat anderen over stilte hebben geschreven. Ze citeert ingesneeuwde poolreizigers en solozeilers, vertelt over de idealistische jonge Chris McCandless, die kluizenaar wilde worden, maar moederziel alleen stierf in de wildernis van Alaska. Ze schrijft over de lers-christelijke heremieten die zich in de zevende en achtste eeuw op eilandjes terugtrokken. Ze staat even stil bij de eenzaamheid van vuurtorenwachters.

Ze behandelt Genesis, waar God schept door te spreken, en merkt op dat stilte hier wordt gezien als „een gemis, als iets wat doorbroken moet worden om leven en betekenis mogelijk te maken”. En waarom spreken we eigenlijk van de oerknal, vraagt ze zich af, als er niets was dat geluid kon maken?

Omdat het ascetisme van de vroegchristelijke kluizenaars zo belangrijk was voor de ontwikkeling van de kerk, brengt Maitland ook een week door in de Sinaïwoestijn. (Het blijkt verrassend gemakkelijk om zoiets te regelen: je boekt gewoon een woestijnmeditatiereis.) Maar ze is te veel noorderling om er echt iets mee te kunnen. Bij zenmeditatie of bij de stille erediensten van de quakers voelt ze zich evenmin helemaal thuis. Stilte brengt haar eerder tot meer alledaagse vormen van bezinning, zoals vogels kijken, wat ze beschrijft als „de aandacht op niets vestigen in de hoop dat het ieder moment zal veranderen in een vogel, in iets.”

Een probleem waar Maitland tegenaan loopt is dat stilte slecht te combineren blijkt met het schrijven van fictie: je kunt niet tegelijk bidden en verhalen verzinnen. Ze merkt op dat er nog een ander soort stilte is, die werd omarmd door de negentiende-eeuwse romantische dichters: een afzondering die niet gericht is op het verliezen van jezelf maar juist op zelfexpressie, het versterken van de creatieve individualiteit. Deze twee soorten stilte botsen met elkaar, en Maitland kan geen keuze maken tussen de twee. Zich helemaal uitleveren aan de stilte doet ze ten slotte ook niet. Aan het eind van het boek verkast ze naar een huis in Schotland dat afgelegen ligt maar wel een logeerkamer heeft, zoals ze

met de nodige zelfrelativering opmerkt. In een recent interview geeft Maitland toe dat ze een hond heeft genomen.

Wat opvalt in al deze observaties over stilte, de positieve én de negatieve, is hoe moeilijk het is om je te isoleren van je medemensen. Alleen ongewone mensen, onder ongewone omstandigheden, kunnen ertegen. Onze hersenen zijn ingesteld op sociaal contact, het is een basisbehoefte. Toch is het relaas van Maitlands pogingen om door middel van stilte haar geest te verruimen ook interessant voor lezers die zich niet direct geroepen voelen in haar voetsporen te treden. 'Stilte als antwoord' is als een reisboek: je leest het met plezier, zelfs als je niet van plan bent het land dat beschreven wordt ooit te bezoeken.